

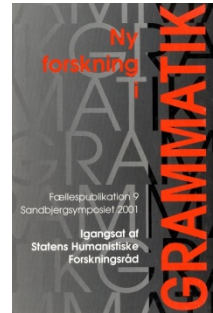
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Kategorien reflexiv i spansk. På tværs af sprog og på tværs i sproget

Forfatter: Johan Pedersen

Kilde: H. Leth Andersen, K. Jensen og H. Nølke (red.).
Ny Forskning i Grammatik 9, 2002, s. 223-242

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2002

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Kategorien reflektiv i spansk. På tværs af sprog og på tværs i sproget

Johan Pedersen

Indledning

En kontrastiv analyse af reflektive konstruktioner i spansk vil normalt indebære at man sammenligner kategorien reflektiv i spansk med en tilsvarende kategori i et andet sprog, fx dansk:

- (1) Fernando vasker **sig** (selv??)
- (2) Fernando **se** lava (**a sí mismo**)

I en sådan analyse vil det være naturligt at forholde sig til:

- A) Hvordan er det reflektive udtryks distribution i spansk, sammenlignet med det reflektive udtryk i dansk?,
- B) Hvori består den reflektive betydning i spansk sammenlignet med dansk?

Ud fra sådanne betragtninger kan man slå fast at reflektivkategorien ikke er den samme på spansk og dansk. De reflektive formers syntaktiske distribution, og den betydning de koder, viser sig nemlig at være forskellig på de to sprog.

Et kontrastivt perspektiv kan imidlertid også anlægges på tværs i det enkelte sprog, således at der fokuseres på forskellige konstruktioner med det tilfælles at de udtrykker koreferentialitet med subjektet. Sådanne konstruktioner ses i (3) - (5), hvor de koreferentielle elementer er sat i kursiv:

- (3) *Ana* confía en *sí*. (*ella* vil normalt give en ikke koreferentiel læsning)
[Ana tror på sig selv]

- (4) *Luis vio un pájaro junto a él. (sí*)* (Otero 1999: 1499)
 [Luis så en fugl ved siden af sig]
- (5) *Ana sintió unos pasos tras sí/ella* (Fernández Ramírez 1951: §116).
 [Ana mærkede nogle skridt bag sig]

Hvis vi et øjeblik glemmer den for så vidt arbitrære lingvistiske konvention der fortæller os hvordan reflexsiven kan genkendes på dens form (fx *se/sí*), så rejser det følgende spørgsmål: hvad forstår vi ved en reflexivmarkør i spansk? Umiddelbart synes spørgsmålet kun at kunne besvares tilfredsstillende hvis man kan opstille præcise syntaktiske (distributionelle) og semantiske betingelser for brugen af hhv. reflexive og personlige pronomener i spansk.

Eksemplerne (3) - (5) viser at dette ikke er nogen nem opgave. I (3) er det tydeligvis valget af pronomen (refleksivt eller personligt) der afgør hvorvidt der udtrykkes reflexivitet. Men er der dermed tale om en ikke-reflexiv konstruktion i (4) blot fordi denne konstruktion ikke tillader pronomenet *sí* som markør? Begge konstruktioner har reflexiv betydning; dog er den koreferentielle læsning i (4) ikke lokalt bundet, men derimod kontekstuelt bestemt. Pronomenet kan enten vise tilbage til subjektet, eller til en anden person. Spørgsmålet om hvorledes vi skal afgrænse reflexivkategorien, skal ses i lyset af at konstruktionen i (5) implicerer, i modsætning til (3) og (4), den samme reflexive betydning, uafhængigt af hvilket pronomen der vælges. Dette viser at denne konstruktion ikke afspejler den samme pronomielle distinktion som fx (3).

En entydig bestemmelse af reflexivmarkøren ud fra dens form og syntaktiske betingelser må således betragtes som værende temmelig problematisk. På den anden side forekommer en ensidigt funktionelt orienteret fokus på de semantiske betingelser at være en, omend mulig, så dog utilstrækkelig vej at gå.

Jeg vil i denne artikel argumentere for en alternativ løsningsmodel, idet jeg støtter mig til egen forskning inden for et andet grammatisk område (den komplekse sætning) og til hovedprincipperne i Crofts nye Radical Construction Grammar (Croft 2001). Jeg foreslår at flytte fokus fra præetablerede morfologiske, syntaktiske og semantiske kate-

gorier (dvs. de kategorier vi normalt forbinder med betegnelsen reflektiv markør) til den grammatiske konstruktion (form-betydningspar). Denne gøres derved til den primære analyseenhed hvoraf kategorierne kan afledes. Med denne fremgangsmåde må vi først og fremmest analysere (3) - (5) som værende tre forskellige koreferentielle konstruktioner. Ud over at lægge op til en helt anderledes syntaktisk beskrivelse, baseret på en taksonomi af grammatiske konstruktioner i stedet for kategorier, er det afgørende at man med denne tilgang naturligt forsøger at få afdækket hvilke betydningsstrukturer konstruktionen indeholder. Disse er nemlig ud over at være en integreret del af konstruktionen også dennes motiverende elementer.

For at klargøre problemets art og omfang, vil jeg indledningsvis skitsere en beslægtet problemstilling: bestemmelsen af sideordning overfor underordning, og komme med eksempler på andre områder af spansk grammatik der kunne tale for at sætte mere fokus på den grammatiske konstruktion som analytisk primitiv. Fremstillingen vil være struktureret på følgende måde:

1. Bestemmelsen af sideordning overfor underordning: en beslægtet problemstilling.
2. Radical Construction Grammar (RCG): en beskrivelse der har den grammatiske konstruktion som primitiv.
3. Eksempler på grammatiske kategorier/relationer der kan afledes af bestemte konstruktioner i spansk.
 - 3.1. Konstruktionsspecifik ergativitet.
 - 3.2. Konstruktionsspecifik underordning.
 - 3.3. Konstruktionsspecifik passiv.
4. Refleksivitet i spansk:
 - 4.1. En sprogspecifik kategori: spansk overfor dansk.
 - 4.2. En konstruktionsspecifik kategori: koreferentialitet på tværs i spansk.
5. Konklusion.

1. Sideordning-underordning? en beslægtet problemstilling

Tilgangen til den skitserede problemstilling er en naturlig udløber af mit arbejde med adverbielle bisætninger og underordnings/sideord-

ningsproblematikken. En af hovedproblemerne i min afhandling (Pedersen 2000) var spørgsmålet om hvordan man kan skelne systematisk mellem underordning og sideordning i en grammatisk beskrivelse. Problemstillingen opstår fordi de grammatiske tests for underordning/sideordning langt fra entydigt viser om en konjunktion underordner eller sideordner på de forskellige sprog. Forskellige teoretiske tilgange bestemmer disse kategorier arbitrært ved at udvælge nogle for teorien og lejligheden passende grammatiske konstruktioner, og/eller operationer (tests), som basis for bestemmelsen. Jeg har i andre sammenhænge (fx i Pedersen 2000: 34) vist hvorledes man i funktional grammatik ofte forsøger at komme ud over dette arbitrære præg der typisk er forbundet med underordnings/sideordnings tests. Et eksempel ses i (6):

- (6) Adverbial subordinators are free forms or bound adverbial morphemes which specify some semantic interclausal (or: circumstantial, adverbial) relation between the subordinate clause over which they operate and the modified matrix clause". (Kortmann 1997: 56).

Som det imidlertid fremgår, er problemet her at den traditionelle argumentations arbitrære præmisser for opstilling af tests og definitioner blot er afløst af en cirkulær argumentation. Hermed mener jeg at kategorien 'adverbial underordner' defineres ud fra forholdet mellem en underordnet sætning og en overordnet sætning, eller omvendt. Problemet afspejler i virkeligheden et generelt problem ved komponentielle analyser: den grammatiske konstruktion ses opbygget af et inventar af basale grammatiske kategorier som er konstruktionens primitive størrelser. Disse kategorier kan imidlertid vanskeligt bestemmes som sådanne primitiver ved at manipulere med grammatiske konstruktioner (definitioner, tests) hvori de selv samme kategorier indgår (underordner på basis af underordnende konstruktion osv.), uden at man på den ene eller anden måde gør sig skyldig i cirkulære slutninger.

I min phd.-afhandling forsøgte jeg at eliminere såvel den arbitrære som den cirkulære bestemmelse ved simpelthen som udgangspunkt at opløse distinktionen mellem underordner og sideordner. I stedet fandt jeg det interessant at se på hvordan forbinder-fænomenet som sådant kan konstrueres i sproget (Pedersen 2000: kap. 3-5, 2001). Kon-

struktionen (form-betydningspar) blev hermed gjort til det centrale. På den måde kom det til at handle om hvordan forskellige forbindelsestyper mellem verbalsituationer kan udtrykkes i forskellige sproglige konstruktioner. Med denne anderledes tilgang kan man påvise at en bestemt grammatisk konstruktion af en sådan forbindelse har indbygget en række restriktioner. Strategien ændrer altså en række velkendte grammatiske operationers status, fra at være forskellige teoriretningers mere eller mindre arbitrære tests for hypotakse/paratakse, til blot at være distributionelle restriktioner på bestemte form-betydningskonstruktioner af forbindelsesfænomenet. Bemærk at vi derved kan bevare den distributionelle metode i en semantisk (kognitivt) orienteret grammatisk analyse. Ikke med henblik på at definere grammatiske kategorier, men simpelthen fordi den grammatiske konstruktion, med dertil knyttede distributionelle restriktioner, gøres til det centrale i beskrivelsen.

Jeg når frem til at dette giver en mere konsekvent og systematisk beskrivelse af en række grammatiske fænomener der ellers behandles som et spørgsmål om tilhørsforhold til bestemte prædefinerede grammatiske kategorier: hypotakse overfor paratakse. Disse kategorier hævdes ofte at udgøre et i øvrigt vanskeligt bestemt kontinuum, simpelthen for at håndtere de definitoriske vanskeligheder der er forbundet med at bestemme hypotaksen og parataksen som basale grammatiske kategorier, på tværs af sprogets forskellige konstruktioner. I afhandlingen ses kontinuum-tankegangen som et uomgængeligt udslag af et dybereliggende princip: kategorierne har kun gyldighed som abstraktioner i en beskrivelse der sætter den enkelte konstruktionstype i centrum for abstraktionen.

Synspunktet er altså at den eneste mulighed for at undgå en arbitrær såvel som en cirkulær bestemmelse af fænomenet underordning/sideordning derfor er at gøre selve de grammatiske konstruktioner, her forbindelses-konstruktioner, til det centrale i beskrivelsen. Hermed får de grammatiske kategorier *hypotakse* og *paratakse* status af at være afledte størrelser der er snævert knyttet til bestemte grammatiske konstruktioner. Fx kan kategorien underordning ikke i samme grammatiske forstand appliceres på konstruktioner hvori der indgår kompletivsætninger, relativsætninger eller adverbelle ledsætninger. Kun i en

overordnet begrebsmæssig, dvs. ikke grammatisk, forstand vil man kunne sige at der i alle tre tilfælde er tale om en form for underordningsforhold. Jeg vil ikke her komme nærmere ind på den konkrete analyse af den koncessive konstruktion i spansk, som afhandlingen primært handler om (se Pedersen 2000: kap. 5, 6), en analyse som selvfølgelig også implicerer en række problemer. Man kan fx indvende at analysen, der er centreret omkring den grammatiske konstruktion, ikke præsenterer et færdigt billede af problemstillingens substans: distinktionen mellem hypotakse og paratakse i dens mange forskellige afskygninger, men først og fremmest omformulerer den. Her bør man vel retfærdigvis tage teoriens og analysernes nuværende udviklingsstadium i betragtning. Det afgørende er imidlertid at en sådan omformulering, efter min mening, er metodologisk mere holdbar og perspektivrig, og at man på den baggrund kan fastholde at fremgangsmåden, som beskrevet ovenfor, gør en forskel. Dermed siger jeg også at den er interessant i kraft af at den rækker ud over hvad der snævert set vedrører den komplekse sætningsproblematik.

2. Radical Construction Grammar (RCG)

Når jeg vover denne påstand, så støtter jeg mig til en ny grammatisk teori der er aktuel netop nu: Crofts *Radical Construction Grammar* (RCG) (Croft 2001). RCG er en særlig version af konstruktionsgrammatikken (se fx Goldberg 1995). Teorien er kognitivt-funktionelt orienteret og ligger som sådan meget tæt op af Langackers *Cognitive Grammar* (Langacker 1987/91). Langacker fokuserer mest på den grammatiske konstruktion, herunder navnlig de konceptuelle strukturers, universelle karakter. Croft er mere interesseret i den grammatiske konstruktion som sådan, herunder dens distributionelle betingelser, og er i den henseende mere syntaktisk orienteret. Dertil kommer at Croft tager afsæt i sprogtypologiens metoder, der så at sige gøres til kernen i analysen af det enkelte sprog. RCG bygger helt grundlæggende på et princip om at gøre den grammatiske konstruktion til den basale størrelse i beskrivelsen. En grammatisk konstruktion forstås som et symbolsk form-betydningspar der manifesterer sig som typer af sprogligt udtryk med et bestemt betydningsindhold. En grammatisk konstruktion kommer altså til udtryk som basale ytrings- og forståelsesmæssige helheder i sprogbrugen. Selve måden hvorpå vi kan identifi-

cere en konstruktion, er således et spørgsmål om at kategorisere de ytringer man hører i typer (Croft 2001: 52). Grammatiske konstruktioner er i kognitiv forstand tilsvarende mentale repræsentationer af denne grammatiske viden på forskellige abstraktionsniveauer, mens grammatiske kategorier og relationer er afledte størrelser (epifænomener), abstraheret ud fra disse repræsentationer. Grammatiske kategorier og relationer er altså i RCG ikke blot sprogspecifikke, men også konstruktionsspecifikke. Omvendt vil den enkelte konstruktions kategorier/relationer ofte ligne tilsvarende kategorier/relationer i beslægtede konstruktioner på tværs i sproget. Denne lighed på tværs af konstruktioner er der naturligt funktionelle, kognitive og semantiske forklaringer på (Croft 2001: 45).

Som det fremgår af foregående afsnit, svarer dette i princippet til hvad jeg har gjort i analysen af den komplekse sætning i spansk. I stedet for at basere analysen på kategorier som underordning og sideordning, og en lang række specifikke semantiske relationer mellem de to sætninger (kausal, konditionel, koncessiv osv...relation), har jeg som udgangspunkt analyseret hvad jeg har kaldt en forbindelseskonstruktion (*la construcción del link*). Derefter har jeg kortlagt hvilke distributionelle restriktioner der gælder for forskellige varianter af den koncessive forbindelseskonstruktion, der typisk bygges op omkring konjunktionen *aunque*.

En alternativ løsning ville være at se helt bort fra distributionsanalysen i selve definitionen af hypotakse og paratakse, og i stedet gøre brug af funktionelle forklaringer (se fx Herslund & Korzen 1999). Men hermed flytter man, så vidt jeg kan se, blot problemet fra det sproglige niveau til det konceptuelle niveau: fra at spørge hvad fx hypotakse er for noget, står vi nu over for at skulle forholde os til hvad vi forstår ved at et fænomen er underordnet, perifert o.l., eller hvad vi forstår ved at sprogbrugeren asserterer noget selvstændigt. Man må vel retfærdigvis kræve nogle klare kriterier for hvad det vil sige at en ledsætning ingen selvstændig illokutionær værdi har, lige såvel som man kan kritisere at en formel syntaktisk tilgang ikke formår at opstille entydige syntaktiske kriterier for hvad der adskiller hypotaksen fra parataksen. Derfor forekommer den rent funktionelle forklaring utilstrækkelig til belysning af denne problemstilling. Dertil kommer

at man i en rendyrket funktionel beskrivelse må give afkald på at råde over en direkte sammenhæng mellem grammatisk argumentation og en regelbaseret sproglig beskrivelse, simpelthen fordi fokus for beskrivelsen ligger uden for sproget. Fx ligger følgende konstruktionsgrammatiske argumentation: "sætningen (adverbiel bisætning) er underordnet fordi den kan foranstilles" (der refereres her til en af de distributionelle betingelser for den adverbielle bisætningskonstruktion) bag følgende instruktion: "adverbielle bisætninger er ofte foranstillet, men kan også efterstilles". En funktionel beskrivelse af typen: "i en adverbielt underordnet sætning er indholdet perifert i forhold til det centrale der siges i en anden sætning", eller "en ledsætning har ingen selvstændig illokutionær værdi" er ikke tilsvarende direkte forbundet med en instruktiv grammatisk beskrivelse. Konstruktionsgrammatikken (og navnlig RCG) "redder" så at sige distributionsanalysen metodologisk ved at gøre selve den grammatiske konstruktion til den basale analyseenhed. Men dette sker vel at mærke ikke på bekostning af funktionelle forklaringer der selvfølgelig er nødvendige for at begribe de grammatiske konstruktioners motiverende betydningsstruktur og oprindelse.

3. Konstruktionsspecifikke kategorier/relationer i spansk

3.1. Konstruktionsspecifik ergativitet

Ergativitet er typisk en betegnelse hvormed man refererer til nogle generelle grammatiske egenskaber ved et sprogs konstruktioner. Man taler om ergative sprog overfor akkusative sprog som to forskellige sprogkategorier. Bestemte konstruktioner i et sprog kan imidlertid have ergative eller akkusative træk selvom sprogkategorien i øvrigt er hhv. akkusativ og ergativ. Sådanne konstruktionsspecifikke ergative træk er for fransk (som er et akkusativt sprog) beskrevet i Herslund (1997). De ergative varianter indgår i alternationer med den for sprogkategorien prototypiske konstruktion. Tilsvarende spanske eksempler på sådanne alternationer ses i (7) - (10):

- (7) Fernando ha cambiado su actitud (prototypisk SVO-konstruktion)
[Fernando har ændret sin attitude]

- (8) Fernando ha cambiado de actitud (inkorporering)
[Fernando har ændret attitude]
- (9) Los participantes discutieron varios asuntos (prototypisk SVO-konstruktion)
[Deltagerne diskuterede forskellige emner]
- (10) Los participantes discutieron sobre varios asuntos (antipassiv)
[Deltagerne snakkede (diskuterede) om forskellige emner]

3.2. *Konstruktionsspecifik underordning*

Sprogets kategorisering af sætninger som underordnede eller sideordnede kan siges at være sprogspecifik. I tysk er der fx en generel markering af ledsætningens underordnede status idet det finite verbum i sådanne sætninger altid står på sidste plads. I spansk finder man ikke en tilsvarende distribution:

- (11) *Erhat ein neues Auto gekauft.* (Hovedsætning) (Tornberg 1995: 154)
- (12) Hast du gesehen, *dab er ein neues Auto gekauft hat.* (ledsætning)
(Tornberg 1995: 155)
- (13) Le ha tocado la lotería y *se ha comprado un coche* (Hovedsætninger)
[Han har vundet i lotteriet og han har købt sig en bil]
- (14) ¿Has visto *que se ha comprado un coche?* (kompletiv ledsætning)
[Har du set han har købt sig en bil?]
- (15) Está triste *aunque se ha comprado un coche.* (adverbiel ledsætning)
[Han er ked af det selvom han har købt sig en bil]

I spansk er den tilsvarende sætningskategorisering ikke blot sprogspecifik, men også konstruktionsspecifik. Som jeg har argumenteret ovenfor, skal dette forstås således at underordningskategorien vanskeligt kan ses som en og samme grammatisk kategori der manifesterer sig såvel i en konstruktion med kompletivsætning som i en konstruktion med sætningsadverbial. Dette afspejles i den syntaktiske distribution bl.a. ved at det kun er bisætningen i den adverbielle konstruktion, jf. (18) der naturligt foranstilles, jf. (18'):

- (16) Pretenden *que dimita el presidente* (Alarcos 1995: 313)
[De ønsker at præsidenten skal gå af]

- (17) Nos preocupaba la opinión *que expuso el delegado* (Alarcos 1995: 313)
[Vi var bekymrede over den holdning den delegerede gav udtryk for]
- (18) El frío era intenso *aunque hacía sol*.
[Kulden var intens selvom solen skinnede]
- (18') *Aunque hacía sol*, el frío era intenso.

En konstruktionsgrammatisk analyse af den grammatiske underordning i (16) - (18) har sådan set ikke større forklaringssevne når det gælder selve underordningsfænomenet, end andre funktionelt orienterede tilgange der ligeledes skelner mellem konstruktioner med indlejnings-struktur (*embedding*) og konstruktioner med sætningsadverbial (*clause combining*), se fx Matthiesen & Thompson (1988). Men for det første er der tale om en anden grammatisk teori, og for det andet gør den konstruktionsgrammatiske analyse en forskel i grænseområdet mellem underordning og sideordning, som skitseret ovenfor: Spørgsmålet om hvorledes kategorierne defineres erstattes af den opgave der ligger i at beskrive de forskellige form-indholds konstruktioner af komplekse (handlings)situationer, samt tilhørende distributionelle restriktioner. Se Pedersen 2000.

3.3. *Konstruktionspecifik passiv*

På spansk kan man udtrykke passiv betydning enten i en parafrastisk konstruktion, eller i en se-konstruktion:

- (19) La casa fue construida por los albañiles [huset blev bygget af murerne]
- (20) Se construyó la casa [huset blev bygget]

Passivkategorien er imidlertid hverken i syntaktisk eller semantisk forstand den samme i de to konstruktioner. Forskellen ses bl.a. af at *se*-konstruktionen meget vanskeligt kan have et agensled:

- (21) Se construyó la casa por los albañiles (*??) [huset blev bygget af murerne]

Se fx Mendikoetxea (1999), Maldonado (1992), Maldonado (2000), Monge (1954).

Passivkategorien er altså i spansk afledt af hvilken konstruktion der er tale om.

4. Refleksivitet i spansk

Refleksiv har som grammatisk kategori sin egen særegenhed i spansk. Mht. den reflektive form udtrykkes refleksiviteten enten i en *se*-konstruktion, evt. forstærket med *a sí mismo*, hvor *se* er et verbaltbundet pronomen, jf. (22); eller i en *sí*-konstruktion, evt. forstærket med *mismo(s)*, hvor *sí* er en særlig præpositions kasus, jf. (23):

- (22) Fernando *se* lava (*a sí mismo*)
 [Fernando vasker sig (selv)]
- (23) Ana y Juan tiraron de la cuerda hacia *sí* (*mismos*) (Otero 1999: 1502)
 [Ana og Juan trak i snoren hen imod sig selv]

Indledningsvis er det interessant at bemærke at "forstærker" (*intensificer*) – kategorien er konstruktionsspecifik i spansk. I (22) kommer den til udtryk som *a sí mismo*, mens den i (23) kommer til udtryk som *mismo(s)*. Om *reflexive*–*intensificer*kategorierne, se König & Siemund (2000).

4.1. En sprogspecifik kategori: spansk overfor dansk

Som det blev bemærket indledningsvis, er der forskel på hvordan refleksivitet kommer til udtryk i spansk og dansk, ligesom kategorien refleksiv ikke har det samme betydningsindhold i de to sprog. Refleksivitet er med andre ord sprogspecifik. Jeg vil i sammenligningen af de to sprog nøjes med at se på den prototypiske brug af refleksiver (van Hock 1995: 335), hvor det reflektive pronomen udfylder, eller markerer, verbets direkte objekt med forskellig grad af transitivitet, og hvor antecedenten er subjektet, jf. (24) - (25):

- (24) Fernando vasker **sig** (selv??)
- (25) Fernando **se** lava (**a sí mismo**)

I Ulrik Hvilshøjs SHF-artikel fra 1999 (Hvilshøj 1999) er *sig* overfor *sig selv* analyseret i et typologisk/funktionelt perspektiv. Sammenlignet med spansk er kodningen af den reflektive situation i dansk mere om-

fattende, i den forstand at der i kodningsmønsteret ser ud til systematisk at blive skelnet mellem *sig* og *sig selv* alt efter om betydningen skal være 'forventet koreference' (medium situation) eller 'ikke-forventet koreference' (refleksiv situation):

Refleksiv situation:

- (26) Han bebrejder **sig selv** (afspejler en svag semantisk valens til koreferentielle argumenter: han bebrejder ikke hvad man kunne forvente, nemlig en anden participant, men sig selv!)
- (27) *Han bebrejder sig

Medium situation: (Se Kemmer 1993. Her opstilles en generel typologi for mediumkategorien)

- (28) Han hyggede **sig** (afspejler en semantisk valens til koreferentielle argumenter, der som forventet refererer til samme entitet, dvs. participanterne er non-distinkte)
- (29) *Han hyggede sig selv

Hvis man kunne bruge *sig* og *sig selv* mere eller mindre i flæng, ville det være udtryk for at dansk ikke skelnede eksplicit mellem refleksiv- og mediumsituationen. Men det gør dansk altså. Tilstedeværelsen af *selv* i forbindelse med *sig* er ved en lang række verber obligatorisk når der er koreference mellem verbets argumenter. Ved andre verber er *sig selv* udelukket under de samme betingelser, og kun *sig* kan forekomme. Ved en tredje type verber kan både *sig* og *sig selv* forekomme. Eksempler på de tre typer ses i (30) - (32), jf. Hvilshøj (1999: 93):

- (30) Han bedrog/beundrede/dræbte/elskede/foragtede...**sig selv**.
- (31) Han besindede/betakkede/blærede/brokkede/brystede...**sig**.
- (32) Han vaskede/barberede/brændte/forsvarede/slog...**sig/sig selv**.

I spansk synes denne skelnen i langt mindre grad at være kodet. Der er i spansk verber der kan optræde både med *se* og med '*se + a sí mismo*', og andre verber der kun optræder med *se*:

- (33) Fernando se lava (a sí mismo) [Fernando vasker sig (selv)]
- (34) Fernando se levanta [Fernando står op]
- (35) *Fernando se levanta a sí mismo [Fernando løfter sig selv (??)]

Der ser til gengæld ikke umiddelbart ud til at være verber der kræver at koreferencen mellem verbets argumenter **skal** kodes komplekst ('*se + a sí mismo*').

'*Se + a sí mismo*' er altså tilsyneladende aldrig obligatorisk i kodningen af den koreferentielle situation, og man kan derudfra ræsonnere at denne komplekst sammensatte refleksiv i spansk ikke repræsenterer distributionelle forhold der, som i dansk, er væsentlige for refleksivkategorien. Den kan derfor ikke siges at være en egentlig refleksiv markør. Forklaringen er, som bemærket i indledningen til dette afsnit, at *a sí mismo* er en konstruktionsspecifik "forstærker" (*intensifier*), og ikke en refleksivmarkør. *A sí mismo* er derfor ikke med til at definere refleksivkategorien, men derimod en optionel emphatisk markør som visse verber tillader og andre ikke.

Eftersom der i spansk ikke ser ud til, som i dansk, nødvendigvis at være en eksplicit kodning af enten en refleksiv eller en medium situation, betyder det at *se* i spansk heller ikke nødvendigvis har funktionerne 'refleksiv-markør' eller 'medium-markør', sådan som det er den normale opfattelse blandt grammatikere. *Se* vil i stedet, på et mere generelt plan, kunne opfattes som en markør af selve koreferencen mellem de verbale argumenter. Derved overlades bestemmelsen af om der er tale om en refleksiv eller en medium situation, til en inferentiel fortolkning, baseret på verbets semantiske valensstruktur.

4.2. Den konstruktionsspecifikke koreferentialitet

Refleksiv er normalt en kategori vi forbinder med såkaldte refleksive pronomen. Det ses af (36) - (39) idet (37) og (39) vanskeligt vil kunne få den koreferentielle betydning når vi anvender et personligt pronomen:

- (36) *Ana se mortifica (a sí misma)*. [Ana plager sig selv] (Otero 1999: 1498)
- (37) **Ana la mortifica (a ella)* (der refereres til en anden person). [Ana plager hende]
- (38) *Ana confía en sí*. [Ana tror på sig selv]
- (39) **Ana confía en ella* (der refereres til en anden person). [Ana tror på hende]

Mønsteret er i spansk lige omvendt når sætningskonstruktionen bliver kompleks og den koreferentialitet vi ønsker at udtrykke går på tværs af ledsætning og overordnet sætning. Med andre ord, hvis den pronomielle reference ligger i ledsætningen, mens korrelatet ligger i den overordnede sætning, anvendes et personligt pronomen. I en sådan kompleks konstruktion kan det refleksive pronomen ikke bruges til at udtrykke koreferentialitet:

- (40) **Ana dice que Rosa se mortifica (a sí misma)*. (reference til Rosa).
[Ana siger at Rosa plager sig selv]
- (41) *Ana dice que Rosa la mortifica (a ella)*.
[Ana siger at Rosa plager hende]
- (42) **Ana dice que Rosa confía en sí*. (reference til Rosa)
[Ana siger at Rosa tror på sig selv]
- (43) *Ana dice que Rosa confía en ella*. (Otero 1999: 1498)
[Ana siger at Rosa tror på hende]

Det kan man imidlertid godt finde eksempler på i en lang række sprog, her et fransk eksempel:

- (44) *On souhaite toujours que les gens ne disent pas du mal de soi*
(Huang 2000: 92)

Opfatter vi *koreferentialitet*, og dermed reflektiv, som en ikke bare sprogspecifik, men konstruktionsspecifik grammatisk kategori, vil såvel (36) og (38) som (41) og (43) repræsentere særlige refleksive konstruktioner i spansk. Den koreferentielle strukturs distributionelle betingelser definerer så hvilken reflektiv konstruktion der er tale om.

Det skal også her pointeres at denne konstruktionsgrammatiske tilgang ikke i alle mulige tilfælde giver en øget indsigt i disse anaforske konstruktioner. Det er velkendt princip at der typisk er tale om en komplementær pronominel distribution (se fx Chomsky 1981: 188):

- A) En reflektiv eller reciprok anafor skal være bundet til et korrelat i de lokale syntaktiske omgivelser (sætningsenhed eller syntagme).
- B) En ikke-reflektiv pronominel anafor kan ikke etablere en kore-

ferentiel relation med et korrelat i lokale syntaktiske omgivelser (sætningsenhed eller syntagme) som denne er en del af.

Det er også velkendt at det refleksive og det ikke-refleksive pronomen på den anden side ikke altid er komplementært distribueret (van Hock 1995: 335; se også Huang 2000 og Gelderen 2000). Men ligesom vi har set det med den komplekse sætning, så er det netop i kategoriernes grænseområder, hvor den syntaktiske distribution ofte er tvetydig, at en konstruktionsgrammatisk analyse har særlige fortrin. I spansk er distributionsmønstret fx afvigende fra det generelle, jf. B, i følgende konstruktionstype:

- (45) **Luis* vio un pájaro junto a *sí*. [Luis så en fugl ved siden af sig]
 (46) **José* puso la manta encima de *sí*. [José lagde tæppet over sig]
 (47) *Luis* vio un pájaro junto a *él*. [Luis så en fugl ved siden af sig]
 (48) *José* puso la manta encima de *él*. [José lagde tæppet over sig]
 (Otero 1999: 1499)

Forholdene kompliceres yderligere af at man også i spansk forholdsvis let finder eksempler på at A-mønstret slet ikke følges, jf. det franske eksempel i (44); fx med *para sí*:

- (49) ...Y en el caso contrario, si *este presidente* actuara conforme al mandato constitucional de servir al pueblo, no a sus familiares, en ningún momento lo interpretarían como un intento de minimizar la importancia que tiene, por ejemplo, su esposa *para sí mismo* y como Primera Dama de la República. (CREA)
- (50) No dio la respuesta estilo Woody Allen. Dio una repuesta mucho más interesante y dice: “*Cada uno* tiene un secreto en su vida. Un secreto *para sí mismo*. Hay quien se lo lleva a la tumba y hay quien decide saber algo de él, ponerse a descifrar ese secreto”. (CREA)
- (51) El ballet, lleno de momentos de sugestión e intensidad, también demuestra que la idea y el estilo de *Gades* no dejan espacio a fáciles protagonismos y a papeles de primer bailarín, sea *para sí mismo*, sea para Elvira Andrés. (CREA)

(52) Si a alguien se parece es al Nixon de 1960, el de la falsa retirada tras la derrota ante Kennedy. Incluso *usa* los mismos argumentos, las mismas coartadas, los mismos sarcasmos. He cumplido mi tarea en la política nacional, hay que dejar paso a otros, los innobles periodistas que me han perseguido ya no tendrán a quien dar patadas en el trasero. Buscando la compasión *para sí* y el descrédito para sus críticos. (CREA)

(49) - (52) følger tydeligvis ikke komplementaritetsprincippet under A: at en reflexiv anafor skal være bundet til et korrelat i de lokale syntaktiske omgivelser.

Fra et konstruktionsgrammatisk synspunkt må man forvente at de forskellige koreferentielle konstruktioner tilsvarende har forskellige koreferentielle betydninger. Vi vil først se på om en logisk-semantisk betragtning vil kunne bestemme disse betydningsforskelle. Rent faktisk kan en typisk forskel i pronomenernes koreferentielle betydning beskrives ud fra de respektive sandhedsbetingelser, jf. Otero 1999: 1500:

- (53) Sólo Ana habla siempre de sí. [Kun Ana taler altid om sig selv]
 (54) Sólo Ana habla siempre de ella. [Kun Ana taler altid om hende (= Ana)]

I en situation hvor Ana, Rosa og Luisa altid taler om Ana, er (53) sand, mens (54) er falsk. I en anden situation hvor Ana altid taler om Ana, Rosa om Rosa, osv., vil (53) være falsk, mens (54) vil være sand. Skematisk ser de reflexive betydninger ud på flg. måde:

- (55) For Ana = x, taler x altid om x (refleksiv situation "stramt" kodet med reflexivt pronomen, hvor koreferentialiteten kun kan implicere x)
 (56) For Ana = x, taler x altid om Ana (refleksiv situation "løsere" kodet som en pronominel markering af koreferentialitet der kan implicere andre referenter end Ana)

Men konstruktionen i (57) viser at sådanne semantiske kategoribetragtninger ikke altid kan bestemme det såkaldte reflexive pronomen som markør for én koreferentiel kategori ("refleksiv") og det person-

lige pronomener som markør for en anden (“ikke-refleksiv”). Det vil nemlig være svært at forklare pronomenvælget i (57) med henvisning til kategoriernes sandhedsbetingelser, jf. (53) - (56), idet læsningen i (57) vanskeligt vil kunne implicere andre referenter end Ana selv. Den refleksive situation vil derfor i denne konstruktion være “stramt” kodet, uanset valg af pronomener:

(57) *Ana sintió unos pasos tras sí/ella* (Fernández Ramírez 1951: §116). [Ana hørte skridt bag sig]

Betydningsvariationen er til gengæld naturligt inkorporeret i en konstruktionsgrammatisk (RCG-) tilgang. Eksistensen af forskellige koreferentielle konstruktioner er basalt set funktionelt motiveret, og konstruktionerne vil derfor forventeligt have hver deres refleksive betydningsstruktur. De indlysende semantiske ligheder på tværs af konstruktionerne vil ligeledes være funktionelt motiverede (for en forklaring af dette mere generelle princip, se Croft 2001: 45).

5. Konklusion og perspektivering

Ud fra et konstruktionsgrammatisk synspunkt bør den grammatiske analyse ikke basere sig på prædefinerede grammatiske kategorier og relationer. I princippet bør enhver grammatisk konstruktion betragtes som den primitive analyseenhed, hvoraf der udledes nogle kategorier og relationer. Tværkonstruktionelt udviser disse primært en række ligheder, men også forskelligheder.

Jeg foreslår en analyse der bestemmer kategorien refleksiv i en specifik koreferentiel konstruktion i et specifikt sprog, med ligheder og forskelle i forhold til andre koreferentielle konstruktioner. Herved er det ikke længere refleksivmarkøren der definerer den refleksive konstruktion, men den anaforiske konstruktion der bestemmer en specifik markør af koreferentialitet. ‘Refleksivmarkør’ som grammatisk kategori er i den forstand bestemt i den anaforiske konstruktion, ikke omvendt.

Med afsæt i denne tilgang til refleksivitet vil det være interessant at undersøge betingelserne for de refleksive konstruktioner i spansk hvor den anaforiske forbindelse er mere løs, og hvor reglerne for brugen af

pronomener kan være uklar (den såkaldte *long-distance reflexivization*). Det vil også være interessant at se nærmere på den upersonlige *se*-konstruktion i spansk endnu engang, vel at mærke med nye briller på. Her er bl.a. problemer med bestemmelsen af subjektet og objektet som grammatiske relationer. Artiklen skal således ses som en refleksion over hvorledes sådanne studier metodologisk kan gribes an.

Henvisninger

- Alarcos Llorach, E. (1995). Gramática de la Lengua Española, Real Academia Española. Madrid: Espasa Calpe.
- Chomsky, N. (1981): *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris. CREA: Real Academia Españolas synkron korpus. 180 millioner ord.
- Croft, W. (2001): *Radical Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Tornberg, U. (1995): Dansk bearbejdet udgave af *Die Grammatik* (1992). Gyldendals Gymnasiale Grammatikker. København: Gyldendal.
- Fernández Ramírez, S. (1951): *Gramática Española. Los sonidos, el nombre y el pronombre*. Madrid: Revista de Occidente.
- Frajzyngier, Z. (2000): Domains of point of view and coreferentially: system interaction approach to the study of reflexives. In: Z. Frajzyngier & T. S. Curl (eds.), *Reflexives. Forms and functions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Gelderen, E. van (2000): Bound pronouns and non-local anaphors: The case of earlier English. In: Z. Frajzyngier & T. S. Curl (eds.), *Reflexives. Forms and functions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Goldberg, A. (1995): *Constructions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Herslund, M. (1997): Syntaktiske alternationer og funktionelle kategorier. *Ny forskning i grammatik, Fællespublikation 4*.
- Herslund, M. & Korzen, H. (1999): *Del franske sprog, kapitel VIII, I. Den komplekse prædikation 1*. Foreløbig version.
- Huang, Y. (2000): *Anaphora. A Cross-linguistic Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Hvilshøj, U. (1999): Refleksivitet i dansk. *Sig og sig selv* i et typologisk perspektiv. *Ny forskning i grammatik, Fællespublikation 6*.
- Kemmer, S. (1993): *The middle voice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

- Kortmann, B. (1997): *Adverbial Subordination. A typology and history of Adverbial Subordinators*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- König, E. & Peter Siemund (2000): Intensifiers and reflexives: A typological perspective. In: Z. Frajzyngier & T. S. Curl (eds.), *Reflexives. Forms and functions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Langacker, R. (1987/91): *Foundations of Cognitive Grammar*, Vol. I + II. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Maldonado, R. (1992): *Middle Voice: the case of Spanish 'se'*. Phd.-dissertation, University of California, San Diego. UMI, Ann Arbor.
- Maldonado, R. (2000): Conceptual distance and transitivity increase in Spanish reflexives. In: Z. Frajzyngier & T. S. Curl (eds.), *Reflexives. Forms and functions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Matthiesen, C. & S. A. Thompson (1988). The structure of discourse and 'subordination'. In: John Haiman *et al.* (eds.): *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam-Philadelphia: Benjamins.
- Mendikoetxea, A. (1999): Construcciones con *se*: medias, pasivas e impersonales. In: Ignacio Bosque, Violeta Demonte (eds.), *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*.
- Monge, F. (1954): *Las frases pronominales de sentido impersonal en español*. Zaragoza 1954.
- Otero, C. P. (1999): Pronombres reflexivos y recíprocos. In: Ignacio Bosque, Violeta Demonte (eds.), *Gramática Descriptiva de la Lengua Española*.
- Pedersen, J. (2000): *Conectores y relaciones gramaticales, el caso de aunque en español*, Phd-afhandling, Romansk Institut, Københavns Universitet.
- Pedersen, J. (2001): Fra forbundne konstruktioner til den konstruerede forbindelse, *Ny forskning i grammatik*, Fællespublikation 8.
- Schladt, M. (2000): The typology and grammaticalization of reflexives. In: Z. Frajzyngier & T.S. Curl (eds.), *Reflexives. Forms and functions*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- van Hock, K. (1995): Conceptual reference points: A cognitive grammar account of pronominal anaphora constraints. *Language* 71-2, 310-340.

